

CẢM NHẬN VỀ CA DAO, HÒ VÈ, NGẠN NGŨ CỦA MIỀN ĐẤT QUẢNG BÌNH

NGUYỄN KHOA HỌC

Ca dao, hò vè, ngạn ngữ xuất hiện ở miền đất Quảng Bình là một lĩnh vực rộng lớn được các nhà nghiên cứu đề cập khá nhiều trên các phương tiện thông tin đại chúng. Trong bài viết này, tôi chỉ xin nêu một số câu hỏi giàu hình ảnh sinh động và một ít câu khẩu hiệu ra đời trong hai cuộc kháng chiến chống Pháp và chống Mỹ ở tỉnh Quảng Bình đã trở thành mục tiêu, hành động cách mạng góp phần cùng quân dân cả nước làm nên chiến thắng.

Trước cách mạng, bà con nhân dân Lệ Thủy rất hâm mộ các điệu hò khoan, nhất là hò khoan giã gạo. Ở bên kia bờ Kiến Giang có tiếng chày khóc cối là bên này sông trai gái tìm cách sang chơi. Từ tháng 6 (âm lịch) trở đi, sau khi thu hoạch xong vụ lúa chiêm, các nhà giàu muốn có gạo bán mà khỏi tốn tiền công xay giã liền tổ chức giã gạo hò khoan. Lúc đầu là hò giao duyên nhân nghĩa:

Anh đi mô mà bỏ mẹ già
Cối chiêng ai sửa, chén trà ai nâng.

Hay:

Tạnh trời chuông Trạm kêu xa
Anh đi làm ăn xa ngái mẹ già có em.

Hoặc:

Hai ta đã lỡ ra rồi
Cẩn bông tha trái lẩn hồi nuôi con.

Càng hò cái chất dân ca càng bay bổng, càng lay động lòng người. Tình yêu lứa đôi rồi tình yêu đất nước sớm nảy nở, nhất là trong kháng chiến chống Pháp, tình yêu đó đã lôi kéo không ít người con sai đường lạc lối trở về

với cách mạng:

Nước cạn, thiếp xuống sông mò cua bắt cá
Nước này, thiếp lên rừng hái rau má rau
mừng.

Anh ơi! Chua cay mặn ngọt đã từng
Dầu chàng ăn thiếp nhịn một hai ba bốn
xin đừng theo Tây.

Hay khích lệ lòng yêu nước:
Biển Lệ non Mâu muôn màu tươi đẹp
Ai đến Quảng Bình chẳng chép thành thơ
Từ Đèo Ngang cho đến Hạ Cờ
Hận Linh Giang còn mãi trận Xuân Bô còn
đây.

Càng về khuya gần mãn cuộc, trai gái
chuyển sang hò trêu chọc, nói lái:

Tiếng đồn anh thợ khéo
Răng mực meo không dò
Thuê đâu bức chéo
Đề thờ lò mòng ra.

Hoặc:

Tối trời không sợ chi ma
Cách sông cũng lội hói hà cũng sang.

Không ít chàng trai, cô gái gặp câu hò bí hiểm đối ngay không được lại phát lại về nhà thờ thầy Tú đối hộ đề hôm sau dành phần thắng.

Thời chống Mỹ, ca dao, hò vè phát triển phong phú. Lãnh đạo các cấp tỉnh Quảng Bình đã sưu tầm, chọn lọc nâng cao thành những khẩu hiệu chiến đấu. Năm 1965, khi máy bay giặc Mỹ bắn phá ác liệt xã Nhân Trạch (huyện Bố Trạch), đồng chí bí thư Đảng ủy xã nêu khẩu hiệu: “*Một tác không đi, một ly không*

rời, bám làng mà sản xuất và chiến đấu”. Khốn nỗi, nơi đây là bờ biển đất cát rất khó đào hầm.

“Xe chưa qua nhà không tiếc” - Đây là một trong những câu hát mà xã Thanh Thủy do anh Hoàng Đình Luyện đạo diễn phản ánh tinh thần phá nhà làm hầm cho xe qua của các xã Thanh Thủy, Cam Thủy, Hồng Thủy dọc quốc lộ 1A. Nhất là làng Võ Xá (xã Võ Ninh) nơi địa thế hiểm trở. “Mỹ chết đánh gãy cán soong” ở một nơi mà hơn hai trăm năm trước, quân Trịnh khiếp vía “Nhất sợ Lũy Thầy, nhì sợ lũy Võ Xá”. “Tiếng hát át tiếng bom” phản ánh sinh hoạt của thanh niên xung phong Bắc phà Gianh khi sửa đường vang lên át cả tiếng vang nổ. “Địch đánh rừng già ta ra rừng non. Địch đánh rừng non ta ra đồi trọc. Địch đánh đồi trọc ta bám mặt đường”. Đây cũng chính là khẩu hiệu của chị em thanh niên xung phong trên đường 12A. “Cho không lấy thấy không xin, của công giữ gìn, của rơi trả lại” - Khẩu hiệu của xã Trung Hóa, huyện Minh Hóa phản ánh một thời “Rừng núi Minh Hóa quê mình, chè xanh mật ngọt đượm tình quê hương”. Thuở ấy, đất Minh Hóa có nhiều kho quân trang, quân lương, quân dụng và nơi bộ đội tạm trú. Biết bộ đội khó khăn nên dù dân đói bộ đội cho không lấy. “Trút gạo trong nồi cho Trị - Thiên đánh giặc” là khẩu hiệu tỉnh Quảng Bình đưa ra năm 1972 khi chiến trường Quảng Trị đang thắng thì hết gạo. “Được lời như cởi tấm lòng”, nhân dân Quảng Bình ăn thêm khoai, sắn dành gạo cho chiến trường.

Khó khăn đến mấy cũng ừ

Độc đáo hò khoan Lệ Thủy

Ảnh: TL

Quyết tâm đánh Mỹ cực chừ sường sau.

Trong thời gian đó, nhân dân tỉnh Quảng Bình đã đóng góp được 2.200 tấn gạo cho Trị - Thiên ruột thịt.

Đạp bằng sông núi mà đi

Máu xương chẳng tiếc tiếc gì tuổi xuân.

Khẩu hiệu có trước cổng công trường của chị em thanh niên xung phong Hà Tĩnh, Quảng Bình làm đường lâm nghiệp từ chân núi Ba Rền (huyện Bố Trạch) đến Khe Giữa (huyện Lệ Thủy), chị em đều quá tuổi xuân thì.

Ca dao, hò về... dịu êm tiếng mẹ ru những ngày thơ ấu. Với lứa đôi, nó là tiếng tâm tình, nỉ non, thánh thót; với người con gái đi lấy chồng xa “Ngó về quê mẹ ruột đau chín chiều”; với người xa Tổ quốc, nó là tiếng lòng thổn thức nhắc nhở người ta hướng về cội nguồn. Trong kháng chiến nó thành lời động viên, giục giã tuổi trẻ lên đường, toàn dân chiến đấu và chiến thắng. Bởi thế nên những câu ca dao, hò về ấy sẽ còn đi mãi cùng năm tháng, gần gũi, gắn bó với người dân một nắng hai sương như đã bao đời ■